

Крутько М.А.

кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку та аудиту,
Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка

Krutko Marharyta

Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture

ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

У статті запропоновано наукові підходи до вирішення питань теоретико-методологічного забезпечення засад утворення, функціонування та розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі. Досліджено базові положення формування методології розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі. Висвітлено основні положення щодо відносно умовного поетапного формування методології забезпечення практичної цілісності розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі, що притаманні інтеграції. Визначено, що методологія розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі здійснюється шляхом сегментного виокремлення географічних та господарських чинників. Розкрито основні характерні особливості методологічного забезпечення розвитку інтеграційних процесів за рахунок взаємозв'язку інтеграції та можливості вільного розпорядження ресурсами.

Ключові слова: методологія, етапи, інтеграційні процеси, аграрний сектор, розвиток.

Постановка проблеми. Сучасний економічний стан в нашій країні відіграє виняткову роль у формуванні загальносуспільного середовища за всіма господарськими напрямками. Для стабільності, спроможності та продовольчої безпеки країни велике значення має сільськогосподарське виробництво, брак продукції якого може спричинити негативні наслідки як економічного, так і суспільно-соціального характеру.

Серед багатьох проблем, що хвилюють нині людство, особливе місце посідає продовольча. Нарощування виробництва продуктів харчування, поліпшення їх якості та збалансованості за поживними елементами є одними з важливих завдань національної економіки. Згідно з оцінками експертів до 2025 року населення планети збільшиться до 8 млрд., отже, виникає глобальна продовольча проблема за умов майже вичерпаних земельних, гідрологічних, кліматичних та матеріально-технічних ресурсів [1].

Варто зосередити увагу на сучасному стані методологічного забезпечення розвитку інтеграційних процесів аграрного сектору економіки України. Таким чином, виникає необхідність вивчення методологічних основ утворення, функціонування та розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі загалом та інтегрованих агропромислових структур як самостійної господарюючої одиниці зокрема.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження теоретичного доробку проблеми показує, що теоретико-методологічні основи розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі знайшли своє відображення в працях таких вчених, як В.Г. Андрійчук, В.В. Зіновчук, В.Я. Амбросов, А.С. Кудінов,

М.Ф. Кропивко, І.І. Лукінов, Ю.О. Лупенко, М.Й. Малік, П.М. Макаренко, В.Я. Месель-Веселяк, Ю.О. Нестерчук, П.Т. Саблук, О.Г. Шпикуля. Теоретичний аналіз базових положень та поглядів говорить про подальшу необхідність досліджень щодо розвитку інтеграційних процесів аграрного сектору.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження методологічних основ та етапів розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі економіки України, встановлення залежності системного, поступального розвитку інтеграційних процесів від інституціональних, географічних та соціальних умов.

Виклад основного матеріалу. Основою пізнання сутності та принципів розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі є різні погляди, прийоми, думки науковців і практиків України та світу. Великого значення набуває спектральний аналіз таких поглядів також щодо географічного сегментування, соціально-політичного забезпечення та економічного розподілу. Варто розглядати інтеграційні процеси в рамках взаємопов'язаних етапів з урахуванням географічного та господарського сегментів.

Є.В. Масленніков вважає, що інтеграційні процеси в національному макроекономічному просторі можуть здійснюватися в рамках взаємопов'язаних етапів з урахуванням географічного та господарського сегментів. Географічний сегмент – це відокремлювана частина діяльності суб'єкта з виробництва та продажу певного виду (групи) продукції (товарів, робіт, послуг) у конкретному економічному середовищі, яка відрізняється від інших економічними та політичними умовами географічного регіону; взаємозв'язком між діяльністю

в різних географічних регіонах; територіальним розташуванням виробництва продукції (робіт, послуг) або покупців продукції (товарів, робіт, послуг); характерними для географічного регіону ризиками діяльності; правилами валютного контролю та валютними ризиками в таких регіонах. Господарський сегмент є відокремлюваною частиною діяльності суб'єкта з виробництва та продажу певного виду (або групи) продукції (товарів, робіт, послуг), яка відрізняється від інших видом продукції (товарів, робіт, послуг); способом отримання доходу (способом поширення продукції, товарів, робіт, послуг); характером виробничого процесу; характерними для цієї діяльності ризиками; категорією покупців [2]. Процес сегментного виокремлення взаємодії інтеграційних процесів дає можливість більш чіткого розмежування інтеграційних зрушень в господарській діяльності та більш повно розкриває сутність інтеграційних процесів.

Поетапний механізм методологічного забезпечення практичної цілісності інтеграційних процесів можна розглядати, як зазначають Г.С. Григор'єв та І.М. Ненно, з достатнім ступенем умовності, а також виділити три етапи інтеграційних процесів у національному макроекономічному просторі, такі як перепрофілювання, реформування та структуризація. Перший етап є першим кроком на шляху широкомасштабної інтеграції суб'єктів господарювання.

Перепрофілювання діяльності суб'єктів господарювання – це зміна технологій операційної діяльності суб'єкта господарювання для випуску нової продукції (виконання робіт, надання послуг) з урахуванням географічного та господарського сегментів національної економіки. Завдяки сегментації та з урахуванням окремих умов суб'єкт національної економіки може зосередитись на відповідному сегменті (господарському або географічному) та визначити їх пріоритетність. Пріоритетність господарського сегменту базується на формуванні організаційної структуризації окремих суб'єктів національного макроекономічного середовища на основі результатів їх діяльності. Пріоритетність географічного сегменту потребує врахування організаційної структуризації за регіональною складовою. Реалізація етапу перепрофілювання дасть змогу скоротити витрати операційної діяльності, розширити доступ до внутрішнього та зовнішнього ринків збуту, а також підвищити конкурентоздатність в умовах мінливого агресивного середовища.

На етапі реформування необхідно вирішити завдання розширення операційної діяльності суб'єктів з урахуванням модернізації необоротних активів та налагодження взаємозв'язків між суб'єктами національної економіки під впливом географічної та господарської сегментації. Цей етап буде сприяти обміну технологіями між суб'єктами національної економіки, що позитивно позначиться на задоволенні її потреб та ефективності.

Етап структурних перетворень в рамках інтеграційних процесів у національному макроекономічному просторі включає такі завдання:

– структурна перебудова галузевого комплексу країни щодо розширення виробництва високотехнологічної та сучасної продукції для задоволення потреб внутрішніх та зовнішніх споживачів;

– пріоритетний розвиток галузей, які переробляють сільськогосподарську сировину з урахуванням експортного потенціалу;

– структурні перетворення в національному макроекономічному просторі задля повного усунення дублювання діяльності приватного й державного секторів у її складі.

Реалізація вищезазначеного етапу буде сприяти підвищенню конкурентоспроможності національної економіки в міжнародному середовищі та забезпечити посилення економічних позицій країни [3].

Л.Л. Калініченко [4] вважає, що взаємодія господарюючих суб'єктів є інтеграційною, якщо:

– відбувається між двома й більше суб'єктами у певних інституційних рамках, які задають засоби, механізми та структури економічної взаємодії;

– заснована на єдності цілей, інтересів та економічної політики суб'єктів;

– передбачає узгодженість дій та відсутність суперництва;

– формує стійкі зв'язки, засновані на ієрархії (порядкуванні) або рівноправності суб'єктів;

– приводить до формування нового суб'єкта, який функціонує як єдиний комплекс інтегрованої структури.

Розвиток інтеграційної взаємодії господарюючих суб'єктів обумовлений декількома причинами. По-перше, трансформаційними процесами, що відбуваються у вітчизняній економіці та змінили умови господарювання. Це пов'язане з розвитком нових галузей виробництва, збільшенням диференціації та інтеграції окремих виробництв, поглибленням міжнародного поділу праці, необхідністю становлення постіндустріального та інформаційного суспільства; посилюється залежність російської економіки від світового господарства, розвитком економічної глобалізації. Ці чинники привели до наростаючого ускладнення структурних складових економіки, включаючи не тільки збільшення кількості її елементів, але й зміну якісних параметрів останніх, а також ускладнення умов, систем та механізмів їх взаємодії у формі інтеграції на різних рівнях економічної системи. По-друге, історичною еволюцією форм організації виробництва, яка привела до виникнення інтегрованих структур нового типу, а саме мережевих корпорацій, кластерів та інших структур інституційного типу [5].

Характерним для методологічного забезпечення розвитку інтеграційних процесів є взаємозв'язок інтеграції та можливості вільного розпорядження ресурсами, а саме придбання активів, основних засобів, акцій інших компаній; злиття й поглинання. Інтеграційні процеси характеризуються іншою якістю та здійснюються активніше в умовах, коли економічні суб'єкти мають господарську самостійність, право вільного укладання угод аж до відособлення та приєд-

нання підприємств. Стан інституціонального середовища є найважливішою макроекономічною умовою, яка впливає на можливість реалізації інтеграційних процесів [6, с. 385].

У соціальному аспекті інтеграція сільського господарства та промисловості в аграрному секторі сприяє стиранню відмінності між містом та селом, зменшенню відсталості села та панування міста над селом. Саме громадський поділ праці спонукає створення матеріальних передумов інтеграції землеробства й промисловості.

Союз сільського господарства та промисловості не виникає і не досягається сам по собі. Для цього потрібні такі соціальні передумови:

- високий рівень розвитку продуктивних сил та виробничих відносин;
 - достатній ступінь суспільного поділу праці;
 - індустріалізація сільськогосподарського виробництва;
 - поглиблення спеціалізації та підвищення рівня концентрації виробництва сільськогосподарських товарів;
 - розширення та поглиблення міжгосподарської кооперації;
 - зародження й розвиток виробничо-економічних зв'язків між сільськогосподарськими та промисловими підприємствами у формі агропромислової інтеграції [7].
- Методологічно, законодавчо та організаційно інтеграційні процеси поки що не до кінця врегульовані. Для функціонування різних типів інтегрованих агропромислових формувань за ефективної діяльності малого й середнього агробізнесу виникає потреба створення стабільного зовнішнього та внутрішнього середовища,

тобто доцільними є створення й підтримка пропорційного розвитку всіх видів підприємств та формувань в АПК, розуміння сутності основних понять, які характеризують процеси, що відбуваються [8].

Зміцнення ринкових відносин в АПК поставило розвиток інтеграції в залежність від попиту, пропозиції, конкуренції на ринку сільськогосподарської сировини та продовольства [9], що стимулює до подальшого вивчення інтеграційних процесів в аграрному секторі та сучасніше характеризує процес агропромислової інтеграції вже в умовах сучасних соціально-економічних зрушень, політичних реформ та євроінтеграційних перетворень.

Висновки. В результаті узагальнення проведених досліджень, основною метою яких було планомірне розкриття сутності та методології забезпечення пізнання, цінності та оцінювання перспектив розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі, здійснено сегментний та поетапний аналіз базових положень методології розвитку інтеграційних процесів, в результаті якого встановлено, що основні відмінності та риси поділу на географічний та господарський сегменти залежать від місця розташування господарюючого суб'єкта та виду діяльності, яку він провадить; базовими етапами інтеграційних процесів у національному макроекономічному просторі є перепрофілювання, реформування та структуризація. Перспективні дослідження щодо методологічного забезпечення розвитку інтеграційних процесів в аграрному секторі варто сконцентрувати на взаємодії запропонованих вище етапів.

Список літератури:

1. Кундеус О.М. Особливості розвитку інтеграційно-кластерних процесів в АПК. *Інноваційна економіка*. 2014. № 6. С. 42–48.
2. Масленников Є.В. Методологічні та практичні засади дослідження системи управління фінансовою стійкістю промислового підприємства : монографія. Одеса : Прес-кур'єр, 2015. 316 с.
3. Григорєв Г.С., Ненно І.М. Розвиток інтеграційних процесів у національному макроекономічному середовищі. *Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова*. 2017. Т. 22. Вип. 5(58). С. 65–71.
4. Калініченко Л.Л. Інтегровані бізнес-структури: сутність та оцінка ефективності функціонування. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 34. С. 393–396.
5. Тищенко О.М. Кластери як вектор розвитку економіки: організація, сутність і концепції. *Теоретичні та прикладні питання економіки*. 2010. № 21. С. 74–80.
6. Лукинов І.І. Проблеми міжгосподарського кооперування і агропромислової інтеграції. Київ : ННЦ ІАЕ, 2007. Кн. II. 794 с.
7. Мартинюк І.І. Методологія агропромислової інтеграції. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: економічна*. 2013. № 43. С. 144–147. URL: http://www.lac.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/Naukovi_Vydannya/Vudan_Ekon/Docs/Visnyk_Ekonomika_Vypusk43.pdf#page=144 (дата звернення: 15.04.2019).
8. Басюркіна Н.Й. Методологічні основи агропромислової інтеграції. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2012. № 45. С. 159–168.
9. Басюркіна Н.Й. Особливості розвитку інтеграційних процесів в агропродовольчому секторі України. *Наукові праці НДФІ*. 2012. № 3. С. 79–86. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Npdfi_2012_3_11.pdf (дата звернення: 16.04.2019).

ФОРМИРОВАНИЕ МЕТОДОЛОГИИ РАЗВИТИЯ ИНТЕГРАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ В АГРАРНОМ СЕКТОРЕ

В статье предложены научные подходы к решению вопросов теоретико-методологического обеспечения основ создания, функционирования и развития интеграционных процессов в аграрном секторе. Исследованы базовые положения формирования методологии развития интеграционных процессов в аграрном секторе. Освещены основные положения касательно условного поэтапного формирования методологии обеспечения практической целостности развития интеграционных процессов в аграрном секторе, присущие интеграции. Определено, что методология развития интеграционных процессов в аграрном секторе осуществляется путем сегментного выделения географических и хозяйственных факторов. Раскрыты основные характерные особенности методологического обеспечения развития интеграционных процессов за счет взаимосвязи интеграции и возможности свободного распоряжения ресурсами.

Ключевые слова: методология, этапы, интеграционные процессы, аграрный сектор, развитие.

FORMATION OF METHODOLOGY OF DEVELOPMENT OF INTEGRATION PROCESSES IN THE AGRICULTURAL SECTOR

The research deals with the current issue of integration shifts and transformations in the agrarian sector of the Ukrainian economy. Significance of this research is supported by the fact that agriculture acts as the guarantor of food security of the country. Integration processes, as well as any economic processes, require a decent methodological support for increasing their efficiency and development, stimulating economic activity and capacity. There is an urgent need to study the methodological foundations of the formation, functioning and development of integration processes in the agrarian sector in general and integrated agro-industrial structures as an independent economic unit. The article is devoted to the disclosure of the essence and generalization of proposals on scientific approaches to solving the problems of the theoretical and methodological provision of the foundations of the formation, functioning and development of integration processes in the agrarian sector. The article deals with the necessity of: studying the basic provisions for the development of a methodology for the development of integration processes in the agrarian sector; coverage of the basic provisions regarding the conditional phased formation of a methodology for ensuring the practical integrity of the development of integration processes in the agrarian sector, which are inherent in integration. A study, definition and disclosure is required: a methodology for the development of integration processes in the agrarian sector, which can be carried out through the segmentation of geographical and economic factors; the main features of the methodological support for the development of integration processes through the interconnection of integration and the possibility of free disposal of resources. The article proposes the solution of the main questions of the methodology formation and its main stages for the further development of integration processes in the agrarian sector of the Ukrainian economy. One of the main issues that are highlighted in the work is the establishment of the dependence of systemic, steady development of integration processes on the institutional, geographical and social conditions.

Key words: methodology, stages, integration processes, agrarian sector, development.